

Joan SANTANACH

Els vius

Barcelona: Meteora, 2019, 205 p.

En la primera novel·la de Joan Santanach, que compagina la docència a la UB amb la direcció científica de l'Editorial Barcino, s'hi endevinen els milers d'hores de vol d'un professional de l'hermenèutica literària. *Els vius* ofereix un retrat portentós dels primers temps del franquisme, i ho fa amb dos punts de partida que tenen poca tradició en la cultura –literària o cinematogràfica– catalana: el primer, situar l'inici de l'acció a Burgos, a la zona rebel, l'any 1936, i continuar-la a Santander i a Madrid; el segon, usar la llengua pròpia sense citacions ni intervencions en la llengua base del text, un recurs propi de les llengües hegemòniques i desacomplexades. En *Els vius* tot és en català, llevat d'un «¡Arriba España!» intraduïble.

Les dues citacions, de Lou Reed i Josep Carner, que encapçalen la novel·la estan molt ben triades. El fragment «You made me forget myself. / I thought I was someone else, / Someone good», de la cançó *Perfect Day*, encaixa amb la peripècia moral i sentimental de Carmen Orriol, que descabdella records d'«un món que no era el meu». El vers «Ploreu, sobretot, pels qui viuen» situa la supervivència com a motor de la història: la supervivència de la vídua d'un coronel, Gerardo Sanlúcar, que ha estat afusellat perquè s'ha mantingut lleial a la República i ha deixat a la intempèrie una filla d'un any i mig, Isabel, i una dona ressentida, perquè «tenir raó no atura els cops»; i la supervivència –física, moral o política– d'una colla de personatges que busquen racons de llum en la grisor de l'època: amb les males arts del franquisme, com és el cas del general de brigada Luis Valladares o de l'ofidic pare Velasco, o amb la resignació, plena de matisos, de la classe treballadora que va fer la guerra al costat de la República i en paga les conseqüències: Martí, el grum de l'Hotel Continental portat a Santander perquè a Barcelona hi hagi una boca menys a alimentar («érem quatre germans, dos nois i dues noies, i sempre teníem gana»), o Anna Maria, la minyona que Carmen acomiada quan ja no té prou ingressos («Resulta que vam perdre la guerra, i ara ens hem de mossegar la llengua!», «Sempre hi haurà qui necessiti que li netegin la merda»).

Els vius combina la primera i la tercera persona narrativa amb gran naturalitat, enllaça els episodis amb continus canvis temporals, fa servir amb mà experta el recurs de la dilació i desplega efectes d'estil d'una notable complexitat, sempre al servei de la trama i de la caracterització dels personatges. L'estructura és molt reeixida, amb dos apartats vertebradors complementaris («El relat de Carmen» i «Records de Martí», que representen més de dues tercers parts de la novel·la) i d'altres que els enriqueixen i els donen sentit. Així, els «Fets del general Valladares» dibuixen la situació política dels

primers temps del franquisme: els tripijocs d'un alt funcionari segur d'ell mateix (admirable l'escena de les falsificacions, que es presenta a les pàgines 16-18 i no es resol fins a les pàgines 57-58) o les tensions internes que l'evolució de la Segona Guerra Mundial provoca. «El destí del comandant Alvarado» i «Darreres hores de Gerardo Sanlúcar», que obre la novel·la i té el complement, al capítol III, d'«Agressió al penal de Burgos», són seccions de gran impacte narratiu –i traç gairebé cinematogràfic– que marquen la tragèdia de Carmen Orriol. Els tres blocs titulats «Mort de la mula», del capítol VII, resolen magistralment el forat negre sentimental en la vida de Carmen que va del tinent Alvarado al general de brigada Luis Valladares. Les seccions «Al Passeig Marítim» (cap. VI), «Berenar de senyores» (cap. VIII), «L'home de l'abric» (cap. X) i «Els greuges d'Anna Maria» (cap. X) emmarquen la peripècia de Carmen Orriol en un context d'època farcit de veritat.

Arran de la mort del seu marit, Carmen Orriol, valenciana, s'acosta al bàndol franquista moguda pel més salvatge instint de supervivència. La relació amb el tinent Alvarado provoca que el seu oncle, «aliè a qualsevol ideologia que no fos la força bruta», la repudii. Carmen, que és set anys més gran que el tinent, s'hi sent còmoda perquè se sent desitjada. I, a més, no li falta el plat a taula. El tinent li troba feina d'infermera i ella, que no amaga la relació, recupera el respecte d'una societat enverinada per la hipocresia moral. Arran de la mort del tinent, «un parell de dies després del Nadal del segon any de guerra», tornen la incertesa i les estretors econòmiques: «finalment havia esdevingut la vídua d'un comandant del bàndol apropiat», diu Carmen, però «que els veïns no em rebutgessin no vol dir que hi pogués comptar».

La relació amb el general de brigada Luis Valladares –gairebé vint anys més gran que ella, segons els comptes de Martí– serà, per a Carmen, un «agafador, difús i no gens concret». La relació s'allargarà del 1938 al 1945 i significarà l'estabilitat econòmica en un temps de misèria, en contacte directe amb la cort franquista de Madrid i amb tres estius i escaig, del 1942 a 1945, passats a Santander, on aquesta mateixa cort ocupa, segons la categoria de cada membre, pensions, hotels i palauets. Luis Valladares posa un pis a Carmen, a Atocha, i la nit de cap d'any de 1940 se'n fa la «inauguració íntima oficiosa». La descripció detallada del pis contrasta amb el que hi troba Martí en la visita final, quan el veu «buit, com a mig desmantellat». Com ho és, també, la vida de Carmen, necessitada dels diners que li aporta l'art de la seducció, sobretot després d'haver esdevingut –metàfora magistral– una porta tapiada de què ningú troba a faltar la clau.

David Guixeras Olivet
Universitat de Girona